

60 vuotta toimittajakoulutusta (toim. Kaarle Nordenstreng)
Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos, Julkaisuja Sarja C 7/1985

Saatteeksi 1
(Kaarle Nordenstreng)

I OSA: KATSAUKSIA

Sanomalehtitutkinnosta toimittajatutkintoon 5
(Pentti Salmelin)

Oppituolin historiasta 21
(Hannu Himanen)

Muutokset Vehmaksen kaudella 43
(Erkki Teikari)

Valtakunnalliset uudistushankkeet ja eri tahojen 51
koulutuskäsitysten kehittyminen 1970-luvulla
(Kaarle Nordenstreng ja Timo Uusitupa)

II OSA: MUISTOJA

Eino Suova ja hänen aikansa 81
(Pertti Hemánus)

Harjoitusmestarina ja lehtorin viran hoitajana 91
1950-luvulla
(Salama Hirvonen)

Harjoitusmestarina 1950-luvulla 99
(Aulis Blinnikka)

Harjoitusmestarina 1960-luvulla 105
(Allan Liuhala)

Koulutuskilpaa 1966-85 toimittajatutkinnon 111
näkökulmasta
(Esko Lampinen)

III OSA: DOKUMENTTEJA

Liite 1. Opiskelijatilastoa

Liite 2. Sanomalehtiopin opettajat 1925-60

Liite 3. Sanomalehtitutkinnon/toimittajatutkinnon
tutkielmat

Liite 4. Kandidaatin tutkinnon pro gradu -työt ja
sivulaudatututkielmat

Liite 5. Lisensiaattityöt ja väitöskirjat

Liite 6. Vuosikertomustekstejä ja tutkintovaatimuksia

Liite 7. Lehdistö- ja tiedotusopin kehitysnäkymät
(Raino Vehmaksen muistio 12.12.1967)

Liite 8. Tiedotusalan tutkinnonuudistusraportti
(5.3.1976)

Liite 9. Toimittajakoulutuksen kokonaisratkaisua
koskeva pöytäkirja (20.4.1978)

Liite 10. Toiminta- ja taloussuunnitelma vuosille
1986-90

Kaarle Nordenstreng ja Timo Uusitupa:

VALTAKUNNALLISET UUDISTUSHANKKEET JA ERI TAHOJEN KOULUTUSKÄSITYSTEN KEHITTYMINEN 1970-LUVULLA

Tämä katsaus esittelee sitä yleistä koulutuspoliittista kehitystä, jonka ympäröimänä Tampereen yliopiston toimittajakoulutusta on 1960-luvun lopulta lähtien annettu. Tuo kehitys on paljolti meistä koulutusyhteisössä työskentelevistä riippumattonta, mutta monessa kohdin olemme myös itse olleet tekemässä historiaa. Tässä mielessä on aihetta palauttaa mieleen se muistio lehdistö- ja tiedotusopin kehitysnäkymistä, jonka Raimo Vehmas oli kirjoittanut Yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan iltakouluun vuoden 1967 lopulla (ks. dokumentteja, liite 7).

Vehmoksen kauaskantoiset kehitysnäkymät toteutuivat pääosin 1970-luvun alkuun mennessä. Silloin Tampereen yliopistossa toimi kolme tiedotusalan peruskoulutusta antavaa yksikköä: opetusjaoston toimittajatutkinto, tiedekunnan lehdistö- ja tiedotusoppi sekä tämän rinnalla toinen, muodollisesti samanarvoinen tiedekunnan oppiaine, joka tunnettiin nimellä "tiedotusoppi (radio- ja tv-oppi)". Molemmat tiedekunnan yksiköt pitivät kotipaikkanaan "Tiedotustutkimuksen laitosta" (Vehmoksen antama nimi). Tämä laitos 'omisti' yhdessä toimittajatutkinnon kanssa harjoitustoimituksen, missä käytännön lehtityön opetusta annettiin erikseen opetusjaoston ja tiedekunnan opiskelijaryhmille. Radio- ja tv-puolen käytännön opetusta annettiin 1970-luvun alussa valmistuneessa ns. keskustudiossa, jonka laitos jakoi Puheopin laitoksen kanssa; lisäksi radiotyötä harjoiteltiin Yleisradion 'tosipaikoissa' Tampereen alueradiossa ja valtakunnanohjelmissakin.

Kolminapainen koulutusjärjestelmä olisi periaatteessa voinut kehittyä yhä eriytyneemmäksi, mutta tosiasiassa kuljettiin kohti integraatiota. Himasen oppituolihistoriallinen kuvaus on osuva: tiedekunnan välinekeskeiset oppiaineet yhdistettiin alkuvuodesta 1975, molempien professorien ja kaikkien laitoksella toimivien opettajien sekä opiskelijoiden yksimielisestä esityksestä. Yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan tutkintovaatimuksissa lukuvuodelle 1975-76 on enää yksi oppiaine, josta opinto-opas toteaa:

"Tiedotusoppi on uudelleenmuodostettu oppiaine, joka toistaiseksi vastaa aikaisempia lehdistö ja tiedotusoppia sekä tiedotusoppia (radio ja tv-oppia). Uudessa oppiaineessa on yhteisen approbatur-arvosanan sekä cum laude- ja laudatur-arvosanojen yhteisten osuuksien lisäksi kaksi eri linjaa, yleinen linja (viestinnän teoria ja tiedotustutkimus; viestintäpolitiikka) ja journalistiikan linja."

Kotipaikan nimi muutettiin samalla "Tiedotusopin laitokseksi". Tällöin myös mies ja ääni -periaatteella valitut epäviralliset laitoshallintoelimet (ns. demokraattiset laitosneuvostot), jotka aikaisemmin olivat toimineet kummankin oppiaineen piirissä, yhdistettiin. Samoin opiskelijoiden ainejärjestöt Neekerit ry. ja Kanava ry. yhdistyivät Tiedottajat ry:ksi.

Integraatiokehitys ulottui myös toimittajatutkinnon suuntaan. Opetusjaoston sanomalehtioppi tosin jäi nimellisesti koskematomaksi, mutta sen oppisisältö muuntui - toimittajatutkinnon opettajien aloitteesta - yhä enemmän tiedekunnan tiedotusopin mukaiseksi, ainakin tutkintovaatimusten tasolla. 1970-luvun puoliväliin tultaessa sanomalehtiopin alin kurssi vastasi tiedotusopin approbatur-arvosanaa ja ylin kurssi cum laude approbatur -arvosanaa. Kirjatentit olivat suurelta osin yhteisiä, mutta käytännön harjoitustoimitustyöskentely tapahtui edelleen eri ryhmissä.

Kehitys on sittemmin jatkunut samaan suuntaan, mutta myös selviä poikkeamia on tehty. Tätä kehitystä - etenkin vuoden 1975 jälkeistä - voidaan ymmärtää vain lähestymällä sitä laajemmassa valtakunnallisessa - ja yhteiskunnallisessa - katsannossa. Tällöin keskeiseksi nousee tutkinnonuudistus, jonka dokumenttina on tiedotusalan tutkinnonuudistusraportti maaliskuulta 1976 (liite 8).

Matka Vehmaksen muistiosta vuodelta 1967 tähän päivään on kulkenut paitsi yleisen tutkinnonuudistuksen teitä myös lehdistökentän työnantaja- ja työntekijäjärjestöjen sekä valtakunnanpolitiikan ohjailemaa omaperäistä reittiä. Sen maamerkkeinä on 4-5 komiteanmietintöä ja niistä annetut kymmenet lausunnot

sekä useat asetusluonnokset, pari eduskuntakyselyä ja ainakin yksi UKK:n myllykirje.

Tämä pitkään jatkunut toimittajakoulutuksen uudistusprosessi tarjoaa nähtäväksi ja puntaroitavaksi sekä herkullisia yksityiskohtia että yleisesti kiinnostavia suomalaisen koulutus- ja yhteiskuntapolitiikan perspektiivejä. Seuraava esitys ei varsinaisesti pyri vastaamaan näihin haasteisiin, vaan ainoastaan tarjoamaan suppean kronologisen katsauksen Tampereen yliopiston ulkopuolelta ohjattuun koulutussuunnitteluun.

Liuhalan komitea 1967-69

Paasion hallitus asetti 26.10.1967 komitean "selvittämään leh-
dentoimittajien koulutustarvetta ja tekemään ehdotuksensa sekä toimittajien eritasoisen peruskoulutuksen että alan jatko- ja täydennyskoulutuksen järjestämiseksi". Aloitteen olivat tehneet viisi lehdistöalan keskeistä järjestöä: Suomen Sanomalehtimiesten Liitto (SSL), Sanomalehtien Liitto (SL), Suomen Aikakauslehdentoimittajien Liitto (SAL), Aikakauslehtien Liitto (AL) ja Paikallislehtien Liitto (PL). Komitean puheenjohtajana oli toimituspäällikkö Allan Liuhala ja jäsenenä mm. professori Raino Vehmas ja lehtori Pentti Salmelin joka toimi myös komitean sihteerinä apunaan tutkimussihteeri Erkki Jyrinki. Komitean työ valmistui joulukuussa 1969 (Komiteanmietintö 1969: A 19).

Tämän Lehtimiesten koulutuskomitean perusnäkemysenä toimittajakoulutuksesta oli, että "lehtimiehen ammatin on pysyttävä vapaana ammattina, johon voidaan tulla eri teitä, eikä mitään näistä teistä ole syytä panna ehdoksi ammattiin pääsemiselle" (s. 17). Toisaalta komitea toteaa "joukkoviestinnän välineiden tehtävän yhteiskunnassa niin vaativaksi, että niitä käyttävillä pitäisi olla mahdollisimman laajat tiedot sekä koko yhteiskunnasta että itse välineen toiminnan perusteista ja käyttömekanismeista. Tähän on mahdollista päästä vain korottamalla toimittajakunnan sekä yleistiedon tasoa että oman välineen tuntemusta. Komitea pitää näin ollen yhtenäisesti suunniteltua lehtikoulutusjärjestelmää välttämättömänä. Komitea ei halua tällaisesta järjestelmästä pakollista, vaan yleisesti suositeltavaa". (s. 17) Saman tyyppinen 'koulutusfilosofia' on

sittemmin ollut asiaa pohtineella Juutin työryhmällä ja Nordenstrengin toimikunnalla.

Lehtimiesten koulutuskomitea ei esittänyt olennaisia muutoksia toimittajakoulutuksen sisältöön eikä peruskoulutuksen organisaatioon. Silloisen Tampereen yliopiston antaman koulutuksen sisällöstä komitea toteaa, että sillä on "hyväksyttävä yleislinja" (s. 25). Peruskoulutuksen osalta komitea suosittaa koulutuksen pysyttämistä pääpiirteissään entisenlaisena. Siten koulutus muodostuisi a) Tampereen yliopiston toimittajatutkinnosta esiharjoitteluineen sekä Social- och kommunalhögskolanin journalistilinjan sosionomin tutkinnosta, b) Tampereen yliopiston yht.kand. -tutkinnosta, johon sisältyy cum laude -arvosana lehdistö- ja tiedotusopissa. Uutuutena komitea ehdotti c) Helsingin yliopistossa tai muussa yliopistossa suoritettavaa kandidaatin tutkintoa, johon sisältyy teoreettispainotteinen tiedotusopin arvosana, jota täydennettäisiin Tampereen yliopistossa tai Social- och kommunalhögskolanissa suoritettavalla käytännön lehtityön kurssilla. Koulutusta suunnittelevalle ja valvovalle elimeksi komitea esittää perustettavaksi valtakunnallisen Lehtimiesten neuvottelukunnan.

Komitean esityksistä saaduista lausunnoista selviää, että komitean esitykset saivat varsin positiivisen vastaanoton. Ainoastaan Sanoma Oy vastusti komitean perusnäkemystä vaatien alan ammattikoulutuksen poistamista yliopiston yhteydestä. Myös SSL kritikoi koulutuksen "liiallista kytkemistä" yliopiston yhteyteen, mutta ei kuitenkaan suoranaisesti vastustanut sitä. RTTL ja Yleisradio pitivät komitean tehtävärajausta liian kapea-alaisena, koska siinä ei huomioitu lainkaan radio- ja tv-toimittajien koulutustarpeita. Sen sijaan kustantajajärjestöt (SL, AL, PL) yhtyivät komitean päätöksiin korostaen voimakkaasti neuvottelukunnan merkitystä. Valtiovarainministeriö puolestaan piti neuvottelukuntaa tarpeettomana elimenä, SYL hyväksyi sen vain "suurin varauksin".

Juutin työryhmä 1971-72

Helmikuussa 1971 opetusministeriö asetti työryhmän laatimaan "yksityiskohtainen ehdotus niistä toimenpiteistä, joihin olisi

ryhdyttävä lehtimiesten koulutuskomitean mietinnössä tehtyjen ehdotusten, mietinnöstä hankittujen lausuntojen sekä muun asiassa kertyneen aineiston perusteella". Työryhmän puheenjohtajaksi tuli SSL:n puheenjohtaja Jyrki A. Juuti ja muiksi jäseniksi vararehtori Antero Okkonen (Sanoma Oy:n toimittajakoulu), dosentti Pentti Salmelin (Tampereen yliopisto) ja esittelijä Kari Poutasuo (opetusministeriö).

Työryhmä sai työnsä valmiiksi helmikuussa 1972 (Komiteamietintö 1972: B 37). Sen esitykset poikkesivat eräissä keskeisissä kohdin huomattavasti Liuhalan komitean mietinnöstä. Työryhmä päätyi esittämään ammattipainotteisen toimittajien perusoppilaitoksen perustamista vailla yliopistollisia sidonnaisuuksia. Koulutuksen kesto olisi 1,5 vuotta, josta valvottua harjoittelua puoli vuotta. Oppilaitoksen hallinnosta vastaisi valtio, alan yhteisöt ja koulun henkilökunta. Koulutusta varten perustettaisiin 40 pysyvää harjoittelupaikkaa. Työryhmä esitti siis Sanoma Oy:n opiston kaltaista ammattikoulumaista oppilaitosta, johon valikoituisi oppilaiksi korkean tiedollisen lähtötason omaavia henkilöitä (esim. joku korkeakoulututkinto jo takana). Mietintö voidaan-kin nähdä Antero Okkosen koulutuspoliittisten näkemysten suurena voittona. Pentti Salmelin vastusti eriävässä mielipiteessään uutta koulutuslaitosta ja kannatti ensisijaisesti Tampereen yliopiston toimittajatutkinnon kehittämistä peruskoulutustutkintona siten, että sen hallintoon otetaan mukaan alan yhteisöt.

Työryhmän mietintö sai ristiriitaisen vastaanoton ja siitä annetut lausunnot jakautuvat selvästi puolesta ja vastaan. Työryhmän esitysten yleislinjaa kannattivat tiukimmin työntekijäjärjestöt SSL ja RTTL sekä Sanoma Oy:n toimittajakoulu, myöskin kustantajajärjestöt (SL, AL) ja työnantajajärjestöt (GTT, Yle) olivat mietinnön puolella, mutta eivät sulkeneet täysin pois muitakaan vaihtoehtoja kuten koulutuksen tiivistä kytke- mistä korkeakouluun. Mietintöä vastustivat korkeakoulut (Tay, HY, SKH) ja opiskelijajärjestöt (SYL, Neekerit ry.). Koska Juutin työryhmän esitykset olivat osin keskeneräiset ja kiistanalaiset, on ymmärrettävää, että kaikki opetusministeriön

pyytämät lausunnonantajat (valtiovarainministeriö tosin varauksin) suosittivat työryhmän itsensäkin ehdottaman uuden toimikunnan asettamista suunnittelemaan koulutuksen sisältöä ja tarkempaa organisaatiota.

Nordenstrengin toimikunta 1973

Opetusministeriö asettikin helmikuussa 1973 jälleen uuden toimikunnan pohtimaan toimittajakoulutusta. Toimikunnan tehtävänä oli laatia yksityiskohtainen suunnitelma alan koulutuksen järjestämisestä lähtien seuraavista periaatteista:

- ammatillinen peruskoulutus on voitava antaa niin suurelle osalle tiedotusosalalle tulevia kuin mahdollista, tekemättä ammattitutkintolinjasta kuitenkaan pakollista
- peruskoulutuksen on oltava yhtenäinen kaikille tiedotusvälineille (sanoma-, aikakaus- ja paikallislehdistölle sekä radiolle, televisiolle ja soveltuvin osin elokuvalle) ja näiden piirissä työskenteleville sekä sanan- että kuvajournalisteille
- peruskoulutuksen on taattava paitsi vankkaa tiedotusalan käytännöllistä ammattitaitoa ja tiedotusopin teoreettista tuntemusta myös yhteiskunnallinen korkeakoulutasoinen yleissivistys
- peruskoulutusjärjestelmän tulee läheisesti liittyä yliopistolaitokseen ja sen tulee muodostaa ylioppilastutkinnosta tai muusta koulutuksen tahi käytännön kokemuksen avulla hankitusta tietomäärästä lähtevä toimittajatutkinto; tässä yhteydessä tulee selvittää myös miten muut korkeakoulututkinnot otetaan huomioon toimittajatutkinnossa
- peruskoulutukseen on oppilaat valittava ammatillinen soveltuvuus huomioon ottaen
- peruskoulutus on kytkettävä opetukseen kuuluvaan valvottuun ja monipuoliseen harjoitteluun
- peruskoulutuksen on tapahduttava yhteistoiminnassa alan yhteisöjen kanssa
- toimittajien jatko- ja täydennyskoulutusjärjestelmän yhteydet peruskoulutusjärjestelmään on varmistettava

Toimittajakoulutuksen toimikunnan puheenjohtajana oli tämän kirjoittaja Nordenstreng ja jäsenenä alan oppilaitosten sekä työmarkkinajärjestöjen edustajat. Toimikunnan työ valmistui saman vuoden joulukuussa (Komiteanmietintö 1973: 158). Tässä mietinnössä perustellaan aiempia mietintöjä laajemmin toimittajakoulutuksen perusteita:

"Joukkoviestinnällä kuten yleensäkin viestintäilmiöillä tulee yhteiskunnan kehityksessä olemaan yhä keskeisempi merkitys niin yksityisten ihmisten kuin koko yhteiskuntakoneistonkin kannalta. Samalla luonnollisesti lisääntyvät toimittajille asetettavat vaatimukset. Yleisesti ottaen journalismin alalla tapahtuva kehitys on luonnehdittavissa siten, että toimittajan tehtävissä lisääntyy aineistoa arvioiva ja muokkaava työpanos, mikä merkitsee ammattikuvan vähittäistä muuttumista "silminnäkiätoimittajasta" kohti tietoa hankkivaa ja muokkaavaa toimittajaa. Toimittajakoulutukseen tämä kehityskulku heijastuu siten, että toimitusteknisten rutiinien taitamisen lisäksi yleissivistävän ja myös erikoisalojen tiedon merkitys tulee jatkuvasti kasvamaan. Lisäksi monimutkaistuva viestintäkenttä edellyttää toimittajalta tiedonmuodostuksen ja välityksen teoreettista hallintaa. Toimittajakoulutus onkin nähtävä eri aineksista koostuvana monipuolisena kokonaisuutena." (s. 7-8)

Toimikunta ehdottaa toimittajakoulutuksen perustutkinnoksi 108 opintoviikon (n. 2,5 vuotta) mittaista alempaa korkeakoulututkintoa, joka sisältää toimittajan ammattiopintoja, tiedotusoppia sekä muita yhteiskuntatieteellisiä aineita (approbatur-tasoisena = 4 opintoviikkoa), kieliopintoja (8 ov) sekä 6 kuukauden pakollisen harjoittelun.

Toimikunnan esityksen mukaan Tampereen yliopistoon perustettaisiin toimittajakoulutuksen keskus, joka olisi suoraan yliopiston keskushallinnon alainen. Keskuksen hallintoa hoitaisivat johtaja ja laitosneuvosto. Toimittajakoulutuksen keskuksenhallintoa varten perustettaisiin opetusministeriön yhteyteen valtioneuvoston asettama toimittajakoulutusneuvosto, jossa alan työmarkkinajärjestöt olisivat edustettuina. Neuvosto tekisi esityksiä ja antaisi lausuntoja toimittajakoulutuksesta,

erityisesti tutkintoa koskevista kysymyksistä, oppilasvalinnasta, harjoittelusta, täydennyskoulutuksesta ja eräistä virkanimityksistä.

Toimittajakoulutuksen hallinnosta syntyi suurin kiista toimikunnassa. SSL, GTT, SL, PL ja Yleisradio vaativat eriävässä mielipiteessään (entisten kantojensa mukaisesti) perustettavaksi yliopistosta erillään olevaa toimittajakoulutuksen keskusta, jonka johtokunnassa olisivat edustettuna alan yhteisöt ja keskuksen henkilökunta. Lisäksi perustettaisiin opetusministeriöön toimittajakoulutuksen neuvottelukunta. Johtokunnan ja toimittajakoulutuksen neuvottelukunnan nimittäisi valtio-neuvosto. Myöskin SYL:n edustaja (pääsihteeri Jyrki Oranen) toimikunnassa jätti eriävän mielipiteen, jossa irtauduttiin sekä koulutuksen sisältö- että hallintoratkaisuista: hänen mukaansa esitetty koulutus on liian lyhyt ja toimittajakoulutus-neuvosto yliopistoautonomiaa rikkovana elimenä tarpeeton. Tämän vuoksi koulutuksen tulisi olla FYTT:n mietinnön mukaisesti normaali nelivuotinen korkeakoulututkinto. Tampereen yliopistoa edustanut Pentti Salmelinkin jätti eriävän mielipiteen, jossa vaadittiin olemassaolevan koulutuksen kehittämistä.

Myöskin mietinnöstä saadut lausunnot jakautuivat varsin jyrkästi. Sellaisenaan mietintöä yleispiirteissään puolustivat RTTL, opetusministeriö, valtiovarainministeriö, ammattikasvatushallitus, Suomen Lehtikuvaajat ry. ja Työväenlehistö ry. SSL, GTT, Yleisradio ja kustantajajärjestöt (SL, AL, PL, ML) vaativat entiseen tapaansa erillistä keskusta. Tampereen yliopisto oli sisäisestikin jo erimielinen: yliopiston hallitus ja yhteiskunnallinen opetusjaosto vaativat erillistä keskusta yliopistoon, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta vaati keskusta omaan tiedekuntaansa. Helsingin yliopisto ja Taideteollinen korkeakoulu vaativat nelivuotista korkeakoulututkintoa, mutteivät ottaneet kantaa keskuksen sijoittamiseen. Opiskelijajärjestöt vaativat myös nelivuotista korkeakoulututkintoa, joka sijoitettaisiin TaY:n yhteiskuntatieteelliseen tiedekuntaan.

Valtioneuvosto osoitti loppukesästä 1974, että se on valmis ripeästi toteuttamaan Nordenstrengin toimikunnan enemmistön

linjaa: vuoden 1975 tulo- ja menoarvioon sisältyi Tampereen yliopiston momentilla kohta, jossa "toimittajakoulutuksen keskuksen toiminnan aloittamista varten" ehdotetaan perustettavaksi johtajan virka ja kaksi suunnittelijan tointa (peruskoulutus ja täydennyskoulutus). Tässä tilanteessa opetusministeriö järjesti alan 'kentän' ja koulutusyksiköiden välisen neuvottelun 18.9.1974.

Poutasuon työryhmä

Tuossa neuvottelussa sovittiin, että epävirallinen työryhmä ryhtyy laatimaan esitystä toimittajakoulutuksen keskuksen toiminnan aloittamisen vaatimista toimenpiteistä, erityisesti keskukselta annettavasta asetuksesta. Työryhmän puheenjohtajaksi tuli esittelijä Kari Poutasuo opetusministeriöstä ja muiksi jäseniksi puheenjohtaja Antero Laine (edusti sekä SSL:oa että RTTL:oa), dosentti Pentti Salmelin Tampereen yliopistosta sekä koulutuspäällikkö Seppo Vuorio (edusti GTT:a, SL:a, AL:a ja Yleisradiota).

Työryhmän muistio valmistui joulukuussa 1974. Sen mukaan Tampereen yliopistoon perustettaisiin toimittajakoulutuksen keskus, joka olisi ns. erillislaitos. Ongelmaksi työryhmässä nousi jälleen koulutusyksikön hallinto. Poutasuo ja Laine kannattivat tiedekuntasidonnaista tutkintohallintoa, jolloin tutkintovaatimuksista ja opiskelijoiden valintaperusteista päättäisi yhteiskuntatieteellinen tiedekunta keskuksen johtokunnan esityksestä. Johtokunta antaisi esityksensä toimittajakoulutuksen neuvottelukuntaa kuultuaan. Vuorion rinnakkaisesityksen mukaan päättäntävalta tutkintohallinnon asioissa olisi soveltuvin osin joko keskuksen johtokunnalla tai yliopiston valtuustolla.

Tutkinnon rakenteen suhteenkin työryhmällä oli erimielisyyksiä. Poutasuo ja Laine kannattivat nelivuotista korkeakoulututkintoa (136 opintoviikkoa), jonka aineopinnoissa olisi teoreettista opetusta 16 opintoviikkoa, käytännön kursseja 32 opintoviikkoa ja harjoittelua 24 opintoviikkoa (2 x 3 kk). Ensimmäisen tutkintoportaan muodostaisi kuitenkin toimittajatutkinnon suorittaminen (108 opintoviikkoa), josta saisi erillisen todistuksen. Vuorion mukaan toimittajatutkinto (hänen esi-

tyksessään 104 opintoviikkoa) olisi itsenäinen tutkinto, joka takaisi kuitenkin mahdollisuuden yht.kand.-opintoihin.

Opetusministeriö järjesti 20.12.1974 jälleen neuvottelun toimittajakoulutustilanteesta. Neuvottelua edeltävänä päivänä oli valtioneuvosto tehnyt periaatepäätöksen tutkinnonuudistuksesta (ks. liite 8 - sen liite 1). Sen mukaan ns. välitutkinnoista on luovuttava. Opetusministeriön silloisen tulkinnan mukaan Poutasuon ja Laineen esittämä koulutusmalli mahtuisi vielä uuden järjestelmän puitteisiin, mutta Vuorion esittämä malli ei. Opetusministeriön neuvottelussa RTTL ja SSL asettuivat Poutasuon ja Laineen ehdotuksen kannalle, GTT, SL ja AL puolestaan Vuorion esityksen kannalle. Opiskelijajärjestöt vastustivat jyrkästi erillistä opetusyksikköä ja kannattivat koulutuksen sijoittamista suoraan tiedekuntaan. Yleisradio ilmoitti kannattavansa kumpaakin mallia. Myöhemmin Yleisradio ilmoitti, että sen puolesta ei ole esteitä tiedekuntasidonnaisen tutkin-tohallinnon perustamiselle.

Sundqvistin asetusluonnos 1975

Asetusluonnos viimeisteltiin opetusministeriössä Poutasuon ja Laineen ehdotuksen pohjalta. Asiasta laadittu lehdistötiedote (jota ei koskaan julkistettu) luonnehtii ratkaisua näin:

"Toimittajakoulutusta annetaan kuluvaan vuoden syksystä lähtien Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa, jossa alan opiskelijat suorittavat toimittajan koulutusohjelmaan kuuluvat opinnot. Koulutusohjelmaan kuuluva ammatillinen koulutus annetaan kuitenkin toimittajakoulutuksen keskuksessa, joka lisäksi antaa ammatillista jatkokoulutusta ja järjestää toimittajien täydennyskoulutusta. Toimittajan koulutusohjelman suorittaneet valmistuvat yhteiskuntatieteiden kandidaateiksi, mutta heillä on mahdollisuus toistaiseksi päättää opiskelunsa n. kolmen vuoden opiskelun jälkeen toimittajatutkintoon.

Toimittajakoulutuksen hallintoa hoitavat johtokunta ja johtaja. Lisäksi keskuksen yhteydessä on neuvoa-antavana elimenä toimittajakoulutuksen neuvottelukunta, joka koostuu pääasiassa alan yhteisöjen edustajista. Keskus on yliopiston erillinen lai-

tos, joka tutkintohallintoa lukuunottamatta on suoraan keskushallinnon alainen laitos.

Keskukseen on kuluvan vuoden tulo- ja menoarviossa perustettu syyskuun alusta johtajan virka ja kahden suunnittelijan toimet. Lisäksi sinne siirretään yhteiskuntatieteellisen opetusjaoston kolme toimittajakoulutuksen virkaa ja yksi yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan lehdistöopin lehtorin virka. Uuteen toimittajakoulutukseen otetaan syyslukukauden alusta 30 opiskelijaa."

Asetuksen esitteli silloisessa Sorsan hallituksessa opetusministeri Ulf Sundqvist toukokuussa 1975. Keskustapuolueen ministerit pyysivät asian kuitenkin pöydälle. Sundqvist ja muut sosialidemokraattiset ministerit yrittivät viedä asetuksen läpi seuraavissa presidentin esittelyissä, mutta Keskustapuolueen ministerit pyysivät toinen toisensa perään asian pöydälle. Jarrutus tuottikin tuloksen: Sorsan hallitus hajosi ennen kuin keskustalaiset ministerit loppuivat (näistä kukin saattoi pyytää parerit haltuunsa vain kerran viikoksi).

Postin-Väyrysen-Väänäsen asetusluonnokset 1975-77

Seuraavan kerran toimittajakoulutus tuli esille Liinamaan virkamieshallituksessa kesällä 1975 opetusministeri Postin aloitteesta. Nyt oli pohjana edellisellä kierroksella alakynteen jääneet Keskustapuolueen ajama linja mitä manifestoi sekin, että esittelijänä ollut Poutasuo korvattiin toisella virkamiehellä. Postin mallin mukaan toimittajakoulutuksen keskuksella ei olisi mitään siteitä tiedekuntaan, vaan keskus toimisi omalla tutkintohallintoelimenään. Samanlaista asetusehdotusta yritettiin valtioneuvostossa viedä läpi opetusministeri Paavo Väyrysen johdolla alkuvuodesta 1976. Asetusehdotukset kaatuivat kuitenkin hallituksen sisäisiin erimielisyyksiin - sosialidemokraattien vastustukseen - eikä niistä kumpikaan edennyt valtioneuvoston istuntoon saakka.

Miettusen hallituksessa yritti opetusministeri Marjatta Väänänen alkuvuodesta 1977 vielä ajaa läpi omaa malliaan. Väänäsen esitys oli tarkoitettu toimittajakoulutuksen väliaikaiseksi järjestelyksi, joka olisi voimassa kuusi vuotta. Väänäsen mallissa keskuksen tutkintohallinto olisi sijoitettu yhteiskun-

nalliseen opetusjaostoon. Tämäkin esitys kaatui keskustalais-
ten ja sosialidemokraattisten ministereiden erimielisyyksiin -
tietävästi myös "rouva ministerin" saamaan myllykirjeeseen.
SSL ja RTTL olivat kannanotoissaan vastustaneet Väänäsen esi-
tystä. Sen sijaan GTT kannatti sitä. Tässä vaiheessa tehtiin
asiasta eduskuntakyselykin. Kansanedustaja Ralf Friberg (sd)
kysyi, miten hallituksen esityksessä on huomioitu toimittaja-
järjestöjen kanta toimittajakoulutukseen järjestöjen esitettyä
paheksumisensa yksipuolisesta asetusluonnoksesta.

Huomattakoon että kaikissa Nordenstrengin toimikuntaa seuran-
neissa asetusluonnoksissa toimittajakoulutus oli sijoitettu
Tampereen yliopistoon perustettavaan toimittajakoulutuksen
keskukseen. Toimittajakoulutuksen perustutkintona oli kaikissa
tapauksissa kolmivuotinen (ammattillisesti painottunut) toimit-
tajatutkinto. Niin ikään kaikkiin malleihin sisältyi neuvotte-
lukuntatyypinen elin, jossa 'kenttä' olisi mukana. Konsensus-
ta ei vain saatu aikaan tutkintohallinnosta - siitä missä pää-
tetään tutkintovaatimuksista yms. Seuraava taulukko osoittaa
vielä mihin elimeen mikin malli tutkintohallinnon sijoitti:

	tiedek. opj.	keskuk- sen joh- tokunta	yliopiston valtuusto (hallitus)
Suunnitteluryhmä 1974 (Poutasuo ja Laine)	X		
Suunnitteluryhmä 1974 (Vuorio)		X	X
Sundqvist (1975)	X		
Posti (1975) ja Väyrynen (1976)		X	X
Väänänen (1977)	X		

Sopimus 1978-79

Loppuvuodesta 1977 keskushankkeen rauettua lopullisesti
työnantajajärjestö GTT otti yhteyttä eri osapuoliin (toimit-

tajajärjestöt, TaY, kustantajajärjestöt) neuvottelujen aloittamiseksi uutta toimittajakoulutusratkaisua varten. Tältä pohjalta allekirjoitettiin 20.4.1978 "Toimittajakoulutuksen kokonaisratkaisua koskeva pöytäkirja", joka muistioineen on liitteenä 9. Kokonaisratkaisun mukaan nykyinen kaksipiportainen tutkintojärjestelmä (tiedekunta, opetusjaosto) vakiinnutetaan siten, että toimittajatutkinto muodostaa osan tiedotusalan koulutusohjelmasta. Molempiin 'myllyihin' otetaan yhteisin kriteerein opiskelijat, jotka ovat sitten kirjoilla niin tiedekunnassa kuin opetusjaostossakin. Lisäksi perustetaan toimittajakoulutuksen neuvottelukokous (mukana alan kenttä), joka "antaa lausuntoja ja tekee aloitteita toimittajakoulutukseen liittyvistä kysymyksistä, varsinkin harjoittelujärjestelmän kehittämistä, oppilasvalinnan perusteista, uusien opiskelijoiden määristä sekä koulutusohjelman rakenteesta".

Kokonaisratkaisua ryhdyttiin välittömästi toteuttamaan. Valtion budjetissa vuodesta 1975 lähtien 'jäädytettyinä' olleet johtajan virka ja peruskoulutuksen suunnittelijan toimi muutettiin muistion kohtien II/1-2 mukaisesti apulaisprofessorin ja lehtorin opetusviroiksi (täydennyskoulutuksen suunnittelijan toimi oli jo aikaisemmin otettu käyttöön ja siirretty tehtävää muuttamatta Tampereen yliopiston Täydennyskoulutuskeskukseen). Lisäksi perustettiin kohdan II/3 edellyttämä Nordicomin amanuenssin toimi. Opetusministeriössä ja valtiovarainministeriössä nämä hankkeet menivät lävitse ilman vastustusta tai hidastelua kevään ja kesän 1978 aikana.

Sopimuksen muita kohtia ryhdyttiin toteuttamaan - kuten oli tarkoitettu - syksyllä 1978. Neuvottelukokous kokoontui Tampereella ensimmäistä kertaa 9.10.1978. Harjoittelu- ja oppilasvalintakysymyksiä valmistelevaan asetettiin työryhmä.

Oppilasvalinnasta tuli neuvottelukokouksen ensimmäinen kiistakysymys. Tampereen yliopiston (pitkällisten neuvottelujen ja kompromissien jälkeen) esittämää pääsykoejärjestelmää työnantaja- ja kustantajajärjestöjen edustajat neuvottelukunnassa eivät hyväksyneet. Nämä järjestöt vaativat kokeelta suurempaa käytännön valmiuksen mittaamista. Yliopiston hallitus

hyväksyi pääsykokeen sittemmin Tiedotusopin laitoksen esittämässä muodossa. Tässä vaiheessa GTT:n taholta huomautettiin (neuvottelukokouksessa 20.4.1979), että harjoittelujärjestelmää ei ole mahdollista toteuttaa, ennen kuin Tiedotusopin laitoksen "hallinnon tasapainotus" toteutetaan, "toimittajatutkinnon säilyminen sitovasti turvataan" ja oppilasvalintaan löydetään ratkaisu, joka painottaa "alalle soveltuvuutta ja ennakkoharjoittelua molempia osapuolia tyydyttävällä tavalla". Kannanottoon yhtyivät muut työnantajapuolen edustajat. Taus-talla oli toimittajatutkintoa neuvottelukokouksessa edustaneen vt. apulaisprofessori Esko Lampisen kääntymisen yhteisvalinta-ratkaisua ja vähitellen koko sopimuksessa vahvistettua integroitua tutkintojärjestelmää vastaan samalla kun kivulias konsensus yliopiston edustajien piirissä alkoi muutenkin yhä enemmän rakoilla. Hajaannusta lisäsi vielä opiskelijoiden edustus, joka ryhmittyi tiukasti kahteen leiriin sen jälkeen kun Tiedottajat ry:n rinnalle oli toimittajakoulutuskiistelyn tiimellyksessä perustettu toimittajatutkintolaisten oma Toimittajat ry.

Seuraavassa neuvottelukokouksessa (17.10.1979) sekä kustantaja- että toimittajajärjestöjen edustajat totesivat "neuvottelukokouksen toiminnan jatkamisedellytykset kyseenalaisiksi, koska yliopiston sisällä ei ole kyetty saavuttamaan yksimielisyyttä koko ensimmäisenä toimintakautena". Viimeiseksi jääneessä neuvottelukokouksessa (21.11.1979) jouduttiin toteamaan täydellinen erimielisyys yliopiston sisällä: Tiedotusopin laitosneuvosto oli suosittanut äänin 2-4 yhteisvalinnan jatkamista, mutta opetusjaosto oli erillisvalinnan kannalla. Käytännössä erillisvalinta merkitsi vanhaan koulutusjärjestelmään palaamista syksystä 1980 lähtien. Kustantajajärjestöt ilmoittivat käsityksensä, että opetusjaoston ja tiedekunnan yhdenvertaisuus ei ole tähänastisessa päätöksenteossa toteutunut. "Tämä merkitsee mm. sitä, että neuvottelukokousta ei tule kutsua koolle ennen kuin tämä tilanne on löytynyt. Myös muilta osin (mm. oppilasvalinta) tulee tilanne saattaa toistaiseksi kevään 1978 sopimusta edeltävälle tasolle."

Näin oli kevään 1978 sopimus tosiasiassa rauennut - paitsi käyttöön otettujen virkojen osalta. Opetusjaosto sai apulais-professorin viran (jonka täyttö ei tunnetusti ollut erityisen sujuvaa eikä sopuisaa) sekä lehtorin toimen (josta kyettiin laitoksella sopimaan niin että sitä käytettiin molempien koulutusväylien hyväksi, jopa enemmän tiedekunnan kuin opetusjaoston puolella). Konsensus joka ei pitänyt korvautui erilleen vetäytyneiden rinnakkaiselolla, joka sittemmin on jatkunut varsin rauhanomaisena.

Uusi kierros

Uutta liikettä tilanteeseen syntyi taas viestinnän vuonna 1983 kun opetusministeriö asetti jälleen uuden selvittelyelimen, tällä kertaa ensisijaisesti toimittajien työmarkkinanäkymistä johtuvaa koulutustarpeen määrällistä puolta silmällä pitäen. Journalistien koulutustarvetoimikunta sai työnsä valmiiksi lokakuussa 1984 (Komiteanmietintö 1984:49). Määrällinen koulutustarve arvioitiin nyt niin suureksi, että katsottiin tarvittavan paitsi lisää aloituspaikkoja olemassa oleviin yksiköihin myös kokonaan uuden koulutusväylän avaamista. (Sittemmin uusi koulutusohjelma on päätetty perustaa Jyväskylän yliopistoon 1987.)

Tampereen yliopiston osalta toimikunnan ehdotukset vastasivat Tiedotusopin laitoksen toukokuussa 1984 tekemää toiminta- ja taloussuunnitelmaa, jonka pääosa on liitteenä 10. Niinpä toimikunta määritteli toimittajakoulutuksen laitoksen ehdottamalla tavalla, mikä vastaa jo Suovan ja Vehmaksen aikoina omaksuttua periaatetta: ei vain toimittajatutkinto tai kandidaatin tutkinto lehdistö- ja tiedotusoppi pääaineena vaan myös muiden alojen kandidaatin tutkinnot, joihin sisältyy tiedotusoppia journalistiikan linjalla cum laude approbatur -arvosanan verran. Toimikunta myös puolsi laitoksen resurssilisäyksiä ja ehdotti työryhmän perustamista harjoittelujärjestelmän luomiseksi.